

”SOTIEMME KOKEMUKSET OSOITTAVAT” – SOTATIETEELLINEN SEURA YLEISIKUNTAUPSEEREIDEN Keskustelufoorumina

MIKKO KARJALAINEN

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja kehittämisspäällikkö Kansallisarkistossa

TIIVISTELMÄ

Tutkimus sotakokemusten hyödyntämisestä on ollut sangen vähäistä. Artikkelissa tarkastellaan talvi- ja jatkosodan sotakokemuksia case-tyyppisesti. Miten sotakokemuksia käsiteltiin ja mitä oppia niistä pyrittiin saamaan Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksissa kymmenen vuoden ajanjaksolla 1948–1957.

Sotatieteellisen seuran kuukausikokoukset muodostivat pienen foorumin, jossa niin palveluksessa olleet kuin reserviin siirtyneet yleisesikuntaupseerit saattoivat käydä läpi sodan kokemuksia puolustusvoimien kehittämisen näkökulmasta. Kommentoijina esitelmätilaisuuksissa esiintyi ylintä sodanjohtoa. Paikalla oli kokouksesta toiseen useita sodan ajan keskeisimpiä kenraaleita, jotka pöytäkirjojen mukaan toivat omat näkemyksensä hyvin avoimesti esiin.

Sodan käyneillä johtajilla oli hyvin realistinen kuva niistä uhkatekijöistä, joita Suomella ja Suomen puolustusvoimilla sodanjälkeisessä tilanteessa oli. Realistinen oli myös kuva siitä, mitä sodan aikaisista kokemuksista oli saatavissa irti. Kokouksissa käsitellyt sotakokemuksia analysoimalla yleisesikuntaupseerit saivat työkaluja ammattitaitonsa kehittämiseen.

* * *

Suomen puolustusvoimat ja sotatoimista vastanneet upseerit joutuivat käyttämään kaiken osaamisensa, kokemuksensa ja voimavaransa, jotta Suomen armeija ja kansakunta selviäisivät itsenäisenä ja toimintakykyisenä. Sodassa upseereille kertyi valtavat määrät kokemusta toimintatavoista, joilla maata puolustettiin. Saatuja kokemuksia käytettiin sotien jälkeen hyväksi pohdittaessa miten voitaisiin selviytyä mahdollisen uuden sodan syttyessä.

Seuraavassa tarkastellaan talvi- ja jatkosodan sotakokemuksia case-tyyppisesti. Miten sotakokemuksia käsiteltiin ja mitä oppia niistä pyrittiin saamaan Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksissa kymmenen vuoden ajanjaksolla 1948–1957. Esitelmiä ja osittain myös kokousten kulkua analysoimalla luodaan kuvaa siitä, miten yleisesikuntaupseerit sotakokemuksia työstivät sotien jälkeen.¹

Tutkimus sotakokemusten hyödyntämisestä on ollut sangen vähäistä. Ei ole selvitetty, miten kokemukset vaikuttivat puolustusvoimien kehittämiseen 1940- ja 1950-luvuilla. Kuukausikokousten sisältöä tarkastelemalla on tunnistettavissa niitä

---

¹ Kuukausikokousten pöytäkirjat on arkistoitu Suomen Sotatieteellisen seuran arkistoon, jota säilytetään kyseiseltä osin Kansallisarkistossa (KA) tunnuksella PK 2610.

sotataidon osakokonaisuuksia, joita yleisesikuntaupseerit näkivät tarpeelliseksi ottaa huomioon puolustusvoimien sodanjälkeisessä kehityksessä. Kokoukset muodostavat hedelmällisen tarkasteluikkunan sotakokemusteemaan ennen kaikkea siksi, että niihin osallistui säännöllisesti iso osa keskeisistä talvi- ja jatkosodan sotilasjohtajista.

SOTAKOKEMUSTEN KERÄÄMINEN ALKOI JO SOTIEN AIKANA

Sotatieteellinen seura aloitti sodan jälkeisen toimintansa keväällä 1948. Tällöin sotakokemusten keruutoimet oli jo aloitettu. Talvisodan kokemusten perusteella puolustusvoimien tavoitteena oli uusia kaikki keskeisimmät ohjesäännöt, mutta jatkosodan alkaessa työ jäi kesken. Puolustusvoimissa oli tuolloin valmisteilla 93 ohjesääntöä tai opasta, mistä määrästä varsinaisten ohjesääntöjen osuus oli yli puolet. Lyhyen rauhankauden aikana 1940–1941 julkaistiin runsaasti erilaisia oppaita, joiden sisältö keskittyi paljolti uusien aseiden käyttöön ja taistelutekniikan kehittämiseen.²

Jo muutama päivä jatkosodan syttymisen jälkeen – 29. kesäkuuta – päämajan yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Erik Heinrichs antoi käskyn aineiston keräämisestä ja muokkaamisesta taktillisten oppaiden julkaisemista varten. Käskyn tavoite oli selkeä. Oli saatava selvyys uusista piirteistä, jotka taistelu puna-armeijaa vastaan paljastaisi.

Tärkeästä tavoitteesta huolimatta työ jäi vajaaksi. Poikkeuksena oli Maaselän ryhmä, jonka esikunnassa koottiin sangen laaja ja yhtenäinen sotakokemuksia käsitellyt aineisto everstiluutnantti Y. A. Järvisen johdolla. Sodan päätyttyä Järvinen siirrettiin joulukuussa 1944 jalkaväen tarkastajan toimiston päälliköksi ja tammikuussa 1945 hän laati aloitteen jalkaväen sotakokemusten keräämiseksi: *”Viime sodissa saamamme runsaat ja monipuoliset sotakokemukset tulevat järkiperaisesti koottuina, seuloituina ja muokattuina muodostamaan mitä tärkeimmän perustan puolustusvoimain organisaatiolle, taktikalle, aseistuksen ja varusteiden kehittämislle, koulutukselle sekä ohjesääntötyölle.”*³

Puolustusvoimain komentaja Heinrichs hyväksyi Järvisen aloitteen helmikuun lopulla 1945. Sotakokemusten keruutyön Heinrichs kuitenkin käski yhtymien ja joukko-osastojen lisäksi eritoten aluejärjestön päätehtäväksi. Tämä johtui siitä, että aluejärjestö oli jäänyt lähes ilman työtä tammikuussa 1945, kun liikekannallepanovalmistelujen suunnittelutyö oli käsketty lopettaa.

Sotakokemusten koonnin ongelmaksi osoittautui se, ettei esitettyihin näkemyksiin määritelty yhtenäistä puolustusvoimien virallista kantaa. Joskin divisioonien ja sotilaslääniä keräämistä materiaalista muodostettiin viisi erillistä sotakokemuskonaisuutta, jotka olivat puolustusvoimien sisäisessä käytössä.

2 Tynkkynen 1996, 133–139.

3 Tynkkynen 1996, 283–285.

Rinnakkaisena yrityksenä koota sotakokemuksia ryhdyttiin varuskunnissa järjestämään upseerien keskustelutilaisuuksia. Kussakin tilaisuudessa pidettiin valmisteltu alustus, jonka jälkeen käytiin keskustelua. Tälläkin tavoin kerättyjen sotakokemuksen käyttö oli kuitenkin hankalaa, sillä materiaali muodostui ristiriitaiseksi. Pääesikunnan ohjesääntötoimikunta toimitti keskustelutilaisuuksien aineistosta kahdeksankymmenen monisteen sarjan, joista jaettiin kopiot muun muassa sotilasläänien komentajille ja divisioonien koulutusupseereille. Näin kokemuksia oli mahdollista käyttää koulutuksen tehostamiseksi.

Yritystä siis riitti, mutta sotakokemuksien käytännön hyödyntäminen kävi hitaasti. Vesa Tynkkynen kiteyttää taktiikan kehittymistä käsittelevässä väitöskirjassaan sotien jälkeisen kehityksen seuraavasti: *”Puolustustaistelu syvällä alueella suurhyökkäyksen torjumiseksi oli sotien jälkeen taktiikan teoreettisen ajattelun pohjana. Vielä 1950-luvun alussa ei asia kuitenkaan käytännön toteutuksena ollut saavuttanut koko upseerikuntaa, vaikka kehitys uuteen suuntaan oli alkanut jo jatkosodan aikana. Syitä uuden ajattelun hitaaseen etenemiseen on varmasti useita. Jatkosodassa oli puna-armeijan hyökkäykset kyetty torjumaan käytössä olleilla menetelmillä, jotka olivat tarkentuneet sotien aikana. Tätä taustaa vasten moni upseeri on saattanut kokea uuden ajattelun perustan kovin kestäättömäksi. Ajatuksia yhtenäistävien uusien taktisten ohjesääntöjen puuttuminen 1950-luvun puoleen väliin asti on ilmeisesti hidastanut uusien näkemyksien omaksumista.”*⁴

Tynkkynen mukaan sotakokemuksia ei kyetty käyttämään järin monipuolisesti jatkosodan jälkeen. Tähän käsitykseen on helppo yhtyä. On kuitenkin myös pantava merkille, että Sotatieteellisen seuran kuukausikokoukset muodostivat pienen forumin, jossa niin palveluksessa olleet kuin reserviin siirtyneet yleisesikuntaupseerit saattoivat käydä läpi sodan kokemuksia puolustusvoimien kehittämisen näkökulmasta. Seuran kuukausikokouksissa käsitellyt asiat levisivät ikään kuin automaattisesti osanottajien kautta keskeisiin paikkoihin puolustusvoimissa.

SOTAKOKEMUKSET KUUKAUSIKOUSTEN KESKIÖSSÄ

Suomen Sotatieteellinen seura kokoontui 4. toukokuuta 1948 ensimmäiseen sodanjälkeiseen kuukausikokoukseensa, jossa eversti Veikko Saura esitelmöi tutkasta neljällekymmenelle yhdelle kuulijalle. Puheenjohtaja, jalkaväenkenraali Erik Heinrichsin mielestä toiminta aloitettiin yhdeksän vuoden tauon jälkeen kiinnostavalla, ajankohtaisella ja puhtaasti sotatieteellisellä esitelmällä.⁵

Heinrichs oli hetkeä aikaisemmin palannut YYA-sopimusta valmistelleen valtuuskunnan kanssa Moskovasta, joten avoimeen keskusteluun oman alan keskeisistä

4 Tynkkynen 1996, 357, 385.

5 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 4.5.1948. PK 2610/6. KA.

kysymyksistä ei upseerikunnalla puolustusvoimien sisäisten tilaisuuksien lisäksi ollut juurikaan mahdollisuutta.⁶

Kuukausikokouksia ei pidetty kesäisin. Syys- ja kevätkaudella kokoonnuttiin keran kuussa, ja jokaisessa kokouksessa joku seuran jäsenistä tai kutsutuista asiantuntijoista piti esitelmän sotatieteellisestä aiheesta. Tilaisuuksien anti sotakokemusten hyödyntämiselle puolustusvoimissa ilmeni monin eri tavoin. Esitelmät tavoittivat laajan joukon yleisesikuntaupseereita, jotka toimivat keskeisissä tehtävissä ja säteilytivät esitelmistä saamiaan ajatuksia hyvin laajalle puolustusvoimiin.

Vuonna 1945 oli Suomessa noin 350 yleisesikuntaupseeria ja vuoteen 1950 mennessä määrä kasvoi noin 500 upseeriin⁷. Kokouksissa heistä oli paikalla ajankohdasta riippuen 40–160 jäsentä. Osanottoprosentti oli siis varsin korkea. Kokouksien puhetta johti seuran puheenjohtaja eli jalkaväenkenraali Heinrichs vuoteen 1955. Hänen seuraajakseen valittiin kenraaliluutnantti Uolevi Poppius.

Kommentoijina esitelmätilaisuuksissa esiintyi ylintä sodanjohtoa. Paikalla oli kokouksesta toiseen useita sodan ajan keskeisimpiä kenraaleita, jotka pöytäkirjojen mukaan toivat omat näkemyksensä hyvin avoimesti esiin. Ilmeisesti joillekin osanottajista – esimerkiksi suurhyökkäyksen aikana JR 1:n komentajana toimineelle eversiluutnantti Tauno Viktor Viljaselle – oli tärkeää päästä kertomaan ammattiveljille oma näkemyksensä tapahtuneesta⁸. Toisin sanoen kyseessä oli eräänlainen terapeutinen jälkipuinti vuosia tapahtuneen jälkeen.

Sotakokemusten hyödyntämistä Suomen puolustusvoimissa kylmän sodan alkuvaiheessa tutkinut Petteri Jouko on todennut, että kokonaisuuden kannalta kenties keskeisin sotakokemus liittyy suurhyökkäyksen torjuntaan. Edellä mainittu Viljasen esitelmä vahvistaa Joukon tekemää tulkintaa myös Sotatieteellisen seuran kuukausikokousten osalta.⁹

Kokouksiin osallistui siis niitä upseereita, joilta sotakokemuksia oli ammennettavissa. Toisaalta mukana oli heitä, jotka toimivat keskeisissä asemissa puolustusvoimissa ja tarvitsivat sotakokemusten mukanaan tuomia näköaloja sodan jälkeisten puolustusvoimien kehittämistyössä. Kokouksesitelmistä käytiin vilkasta keskustelua, joka dokumentoitiin tarkasti pöytäkirjoihin. Niihin tallentuivat sellaisetkin kommentit, jotka eivät saaneet läsnäolijoiden yleistä hyväksyntää. Käytännöllisesti katsoen suljetussa piirissä keskustelu oli sangen vapaata.

---

6 Heinrichsin osuudesta YYA-sopimuksen tekstiin, ks. Karjalainen 2012, 245–249.

7 Raunio 2009, 16.

8 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 7.3.1950. PK 2610/6. KA.

9 Jouko 2009, 223–225.

STRATEGISEN TASON SOTAKOKEMUKSIA

Eversti Viljanen piti maaliskuussa 1950 esitelmän venäläisten puolustuksen ja hyökkäyksen strategiasta vuosina 1941–1945. Alustuksen tiimoilta esitettiin muun muassa seuraava kommentti: *”Toisaalta voidaan Neuvostoliiton ylimmän johdonkin strategiaa arvostella siitä, ettei se ylivoimastaan huolimatta pystynyt tuhoamaan Saksan armeijaa, vaan työnsi sen edellään länteen.”* Mainittu kommentti kuului ”lukea”, vaihtamalla Saksan armeijan tilalle Suomen armeija. Suomalaiset yleisesikuntaupseerit tunnistivat ne sotilaalliset realiteetit, jotka vaikuttivat sotakokemuksia sovellettaessa.

Niin ikään laajempaan, strategisen tason aiheisiin lukeutui linnoitustoiminta, josta esitelmöi keväällä 1950 eversti Otto von Bonsdorff.¹⁰ Hän oli toiminut jatkosodan aikana Päämajan linnoitusosaston päällikkönä. von Bonsdorff oli yksi avainhenkilöistä, jotka neuvottelivat tammikuussa 1942 päämajoitustemestari Aksel Airon johdolla Päämajassa linnoitustöiden aloittamisesta hyökkäyssodan jälkeen.

Esityksen myötä virinneestä keskustelusta saattoi havaita, että linnoittamisen merkitys nähtiin vuonna 1950 yhä edelleen keskeisenä, vaikkakin etulinjan kantalinnointaminen oli kyseenalaista, koska vihollinen tulisi tuhoamaan näkyvät laitteet joka tapauksessa. Päähuomio piti kiinnittää korsuihin, jotka tarjoaisivat miehistöille mahdollisuuden suojattuun lepoon.

Toisaalta huomautettiin, etteivät kantalinnointetut asemat ehtineet sotien aikana antaa oikeata kuvaa kestävydestään. Läpimurrot tapahtuivat asemien keskeneräisillä kohdilla, jolloin muut asemat jouduttiin jättämään yleistilanteen vuoksi ilman taistelua. Salpa-asema puolestaan ei joutunut koetukselle ensinkään. Erittäin voimakkaasti tuotiin esiin näkemys, että jo rauhan aikana joukkoja olisi koulutettava toimimaan linnoitetussakin asemassa, joita oli kyllä käytettävissä. Kommentteja esittivät muiden muassa korkeat ”sotakenraalit” Heinrichs, Harald Öhquist, Leo Ekberg, Eino Järvinen ja Kai Savonjousi.

VIIVYTYSTÄ JA SISSISOTAA

Kesän 1944 vihollisen suurhyökkäyksen painolasti näkyi kuukausikokouksissa siten, että taistelulajien osalta suurin mielenkiinto kohdistui viivytystaisteluun. Syksyllä 1949 majuri Veikko Koppinen puhui viivytystaistelujatuksesta nykyaikana. Muun muassa kenraalit Heinrichs, Öhquist, Karl Oesch sekä everstit Valo Nihtilä ja Sakari Simelius esittivät kommentteissaan, että sodassa saatujen kokemusten mukaan viivytystaistelussa oli koettu niin sanotun irtautumiskriisin muodostuvan useinkin hyvin vaikeaksi. Toisin sanoen joukot pyrkivät liian herkästi irtautumaan. Taistelu ei ollut

---

¹⁰ Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 2.5.1950. PK 2610/6. KA.

riittävän sitkeätä ja joukot luisuivat helposti johtajiensa käsistä. Koulutuksessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, miten viivytystaistelun sitkeyttä voitaisiin lisätä. Asia piti ottaa huomioon ennen kaikkea Sotakorkeakoulun harjoituksissa.¹¹

Kenraali Heinrichs käytti laajan loppupuheenvuoron kapteeni Matikaisen Sissisotaa sodankäyntimuotona Suomessa käsitelleen alustuksen päätteeksi maaliskuussa 1953. Heinrichsin mukaan sissisodankäynti oli kaksiteräinen miekka. Hänestä sissisotaan voitiin ryhtyä vain äärimmäisessä hädässä, jolloin säännöllisillä puolustusvoimilla ei enää ollut mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteen kehitykseen. Viholliselle pystyttäisiin aiheuttamaan tappioita, mutta niin ikään oman maan siviiliväestö voisi joutua kohtaamaan kärsimyksiä.¹²

Heinrichs arvioi, että sissisota olisi vaikeasti johdettavissa ja voisi luisua pois ylimmän johdon käsistä. Hänen mielestään piti kiinnittää huomiota kyseisen sodankäyntimuodon kansainväliseen laillisuuteen. Vaikka se tietyin edellytyksin olikin kansainvälisen oikeuden mukaan sallittua, oli lopputulos kuitenkin ratkaiseva. Voittaja tulkitsisi sissisodan laillisuuden haluamallaan tavalla.

Sissitoimintaa käsiteltiin toistekin. Majuri O. Kaakinen alusti syksyllä 1956 Sissitoiminnan mahdollisuuksista ja tehtävistä nykyaikana meikäläisissä olosuhteissa. Keskustelussa eversti Nihtilä tiivistä sodista saadut kokemukset siten, että mikäli suomalaisilla olisi ollut toimintakykyinen sissioorganisaatio, olisi talvi- ja jatkosodasta selviydytty tapahtunutta paremmin.¹³

Nihtilä piti 1950-luvun tilannetta hyvin kriittisenä: Saataisiinko liikekannallepanoa tarvittaessa aikaan lainkaan, kun poliitikot jättävät kaikki senlaatuiset toimenpiteet viimeiseen hetkeen. Huomioon olisi tällöin vielä otettava ne yllätykset, mitkä vihollinen pyrki aiheuttamaan. Nihtilä korosti, että olisikin ehkä ajateltava ja tutkittava sissisodankäyntiä toisena sodankäyntimuotona perinteisen sodankäynnin tutkimuksen rinnalla. Erityisen rohkaisevina esimerkkeinä olivat Indokiinan ja Pohjois-Afrikan taistelut.

TULI, LIIKE JA SUOJA KESTOAIHEINA

Luonnollisesti alustuksissa käsiteltiin paljon myös tulenkäyttöön, liikkeeseen, suojaan, johtamiseen ja muihin sotataidon elementteihin liittyneitä sotakokemuksia.

Linnoitustoiminnasta todettiin, että suojalla oli toki arvo, muttei ilman tulta. Majuri Pitkäsen alustaessa Maavoimien tulivoimaan liittyvistä kysymyksistä vuoden 1950 syksyllä kiinnittyi huomio erityisesti käytettävissä olevan tulen kokonaiskäyttöön. Yhtymän komentajan nähtiin tarvitsevan sellaisen apulaisen, joka koordinoisi

11 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 6.9.1949. PK 2610/6. KA.

12 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 6.3.1951. PK 2610/7. KA.

13 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 6.11.1956. PK 2610/13. KA.

tulen kokonaiskäytön eri aselajit huomioonottaen. Tällöin komentaja vapautuisi lukuisten yksityiskohtien järjestelytyöstä ja voisi keskittyä johtamisen pääkysymyksiin. Tulen kokonaiskäyttö voitiin esitettyjen näkemysten perusteella parhaiten suunnitella ja järjestää yhtymän tykistökomendantin johdolla.¹⁴

Tulen ja suojan ohella myös liike oli luonnollisesti tapetilla. Majuri Matti Hannilan esitys ”Eräitä ajatuksia maavoimiemme liikkuvuuskykyä” kirvoitti laajan keskustelun, jossa ei jäänyt epäselväksi se, että kaikissa joukkojen liikkumiseen liittyvissä aikalaskelmissa oli otettava huomioon suomalaisen autokannan huono laatu. Todettiinpa yksikantaan, että huomattava osa kuorma-autoista oli täysin sotakelvotonta, joten liian optimistisiin aikalaskelmiin ei saanut sortua. Kuljetustilanne ei vuosikymmenessä ollut kehittynyt juurikaan parempaan suuntaan, kun vertailukohdaksi otettiin esimerkiksi Karjalan armeijan hyökkäys kesällä 1941. Tuolloinhan hyökkäys olisi huolto-ongelmien takia jouduttu pysäyttämään Laatokan karjalassa jo vanhalle rajalle, jollei vihollisen hallussa ollutta rataverkostoa olisi kyetty saamaan käyttöön ja huoltoa turvaamaan pääosin sen avulla.¹⁵

Keskustelussa kosketeltiin kysymystä kuljetusten keskitetystä johtamisesta. Sodan kokemukset osoittivat, että kriittisissä vaiheissa kuljetustarpeen tyydyttäminen oli mahdollista vain keskitetysti. Liikkuvuuteen kuului kuljetusten ohella myös liike taistelukentällä. Heinrichsin mukaan oli selvää, että tulevaisuudessa sota tulisi olemaan moottoroitua. Moottoriajoneuvoja tulisi käyttää tehokkaasti hyväksi. Nopeus olisi ensiarvoisen tärkeää.

Johtaminen oli niin ikään aihe, josta sotien myötä oli saatu paljon kokemuksia niin hyvässä kuin pahassa. Majuri Mikko Sisto esitelmöi keväällä 1952 johtamisesta alemmissa portaissa ja sen vaikutuksesta taktiikkaan, organisaatioon ja koulutukseen. Kokous, jossa olivat läsnä muun muassa Heinrichs, Oesch ja Kustaa Tapola, oli yksimielinen siitä, että talvi- ja jatkosodan kokemukset osoittivat, ettei johtajien valinnassa ja kouluttamisessa oltu onnistuttu.¹⁶

Oli nähtävissä, että vasta taistelu ja käytäntö osoittivat, mistä oikeat johtajat olivat löydettävissä. Tällöin sopimattomat karsiutuisivat johtajapaikoilta pois. Rauhan-aikaisin menetelmin johtajien valinnassa ei koskaan voitu päästä täyteen varmuuteen, mutta joka tapauksessa valintoihin tuli kiinnittää erityistä huomiota.

Aiheeseen palattiin muutaman kuukauden päästä, kun everstiluutnantti Saukkonen esitelmöi sotilaspsykologian tavoitteista ja mahdollisuuksista. Puolustusvoimissa oli pyritty noudattamaan periaatetta ”Oikea mies oikealle paikalle”. Toiminta oli yleensä perustunut esimiesten tarkkailun perusteella tapahtuvaan valintaan ja vaikka valintakeinot olivatkin kehittyneet, piti esimiehen havainnot ja arvioinnit pitää yhä

14 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 7.11.1950. PK 2610/6. KA.

15 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 4.12.1951. PK 2610/8. KA; Karjalan armeijan hyökkäyksestä ks. esim. Karjalainen 2009, 97–121.

16 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 4.3.1952. PK 2610/8. KA.

edelleen tärkeällä sijalla. Kiintoisa näkemys oli, että opillinen sivistys ei aina sinänsä taannut sopivuutta johtajaksi.¹⁷

Johtamisongelmia käsiteltiin myös kapteeni Paavo Junttilan esitelmässä ”Taistelutehon alenemiseen vaikuttaneet tekijät sodan 1941–1944 aikana ja siitä tehtävät johtopäätökset”. Junttilan esitelmää kommentoi muun muassa kenraalimajuri Ruben Lagus, joka korosti persoonallisen suorasukaiseen tyyliinsä teemaa komentajan vaikutuksesta taistelutahtoon. Laguksen mukaan taistelutahto oli jatkosodan aikana kesään 1944 mennessä alentunut katastrofaalisella tavalla. Syynä taistelutahtoon laskemiseen olivat joukkoja johtaneet upseerit, sillä Laguksen mukaan niin armeija, muu yhtymä kuin joukko-osastokin oli komentajansa kuva.¹⁸

Lagus kysyi, oliko puolustusvoimissa harjoitettu henkilöpolitiikka jo rauhan aikana ja erityisesti myös sodan aikana omiaan vetämään esille mahdollisimman sopivia komentajatyyppejä? Hän vastasi jälleen omaan kysymykseensä lyhyesti – Ei!

PUOLUSTUSHAARAT JA ASELAJIT

Tykistön käytöstä saaduista sotakokemuksista käytiin niin ikään keskustelua. Eversti Elof Roschier, joka oli toiminut muun muassa 1. Divisioonan tykistökomentajana jatkosodassa, piti syksyllä 1949 esitelmän kenttätykistön käytöstä hyökkäyksessä. Hän kiinnitti huomiota ammusmääriin. Rauhan ajan koulutuksessa ei yleensä ollut riittävästi korostettu todellisten ammusmäärien kulutuksen suuruutta. Talvisodassa, mutta myös jatkosodan alussa suomalaiset käyttivät suhteellisen vähän ammuksia. Toki tämä oli osaltaan johtunut varastojen niukkuudesta, mutta kulutusta ei liioin osattu ennakoida. Vasta jatkosodan lopulla havaittiin, miten suuria ammusmääriä todella tarvittiin menestykselliseen toimintaan.¹⁹

Niin ikään pantiin merkille, että suurten tykistövoimien keskitys oli tuottanut huomattavia järjestelyvaikeuksia. Esimerkiksi tuliasemat, viestiyhteydet sekä yhteydenpito tykistöosien ja jalkaväen kanssa vaati harjaantumista. Lääkkeeksi tähän nähtiin se, että jo rauhanaikana piti saada kokemuksia maastossa suoritetuista suurista ryhmyksistä.

Kesän 1944 torjuntataisteluissa panssarintorjunta oli näytellyt suurta roolia, joten everstiluutnantti Eric Åkermanin esitys syksyllä 1948 panssariaseen kehityksestä toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen meikäläiseltä kannalta tarkasteltuna herätti laajan keskustelun. Kommenttipuheenvuoroja pyydettiin 19. Kommenttoijina olivat muun muassa kenraalit Tapola, Ilmari Karhu ja Poppius sekä eversti Savonjousi.²⁰

17 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 7.10.1952. PK 2610/8. KA.

18 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 5.10.1954. PK 2610/11. KA.

19 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 7.11.1949. PK 2610/6. KA.

20 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 7.12.1948. PK 2610/6. KA.

Keskustelussa nousi esiin ennen kaikkea panssariaseen liian erillinen toiminta, millä oli ollut ajoittain kohtalokkaita seurauksia. Taustalla kummitteli kesän 1944 kokemukset Karjalan kannaksella. Osallistujat olivat kuitenkin yksimielisiä panssariyhtymien tarpeellisuudesta suomalaisissa oloissa. Niiden nopeutta ja voimaa tarvittaisiin erityisesti maahanlaskujen ja mairinnousujen torjunnassa.

* * *

Suomen armeija pyrki vastaamaan ”nykyaikaisen sodankäynnin” vaatimukseen alueellisella maanpuolustuksella. Aihe oli esillä Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksessa helmikuussa 1952, kun eversti Leo Sauramo esitelmöi Alueellisen maanpuolustuksemme periaatteista 161 seuran jäsenen läsnä ollessa. Keskusteluissa käytettiin 21 puheenvuoroa muun muassa kenraalien Oesch, Öhquist, Tapola ja sisätoimintaan laajalti perehtyneen everstilutnantti Koppisen toimesta.²¹

Keskeisinä asioina esiin nostettiin se, että alueellisessa puolustuksessa ei ollut syytä luopua jäykästä puolustuksesta silloin kuin se kokonaisuuden kannalta oli välttämätöntä. Toisaalta taistelussa ei ollut kysymys alueista vaan itse asiassa alueellinen maanpuolustus edellytti entistä sitkeämpää puolustusta. Syvienkään murtojen tai selustaan suoritettujen maahanlaskujen ei saanut antaa johtaa laajamuotoisempaan perääntymiseen eikä suuriin rintamien oikomiseen. Taistelu tulisi suorittaa suomalaisille edullisessa maastossa ja suomalaista taistelutapaa noudattaen.

SOTAKOKEMUKSET UUSIOKÄYTTÖÖN

Edellä on hahmoteltu kuva siitä Suomen Sotatieteellisen seuran piirissä vallinneesta toimintaympäristöstä, jossa puolustusvoimien keskeisimmät toimijat ammensivat sodan kokemuksia puolustusvoimien kehittämiseen 1940-luvun lopulta alkaen. Sotatieteellisellä seuralla oli kuukausikokousten myötä keskeinen merkitys luotettavan keskusteluympäristön luomisessa puolustusvoimissa palvelulle ja sieltä jo reserviin siirtyneille yleisesikuntaupseereille.

Esitelmien ja niiden pohjalta käytyjen keskustelujen myötä kävi ilmi, että sodan käyneillä johtajilla oli hyvin realistinen kuva niistä uhkatekijöistä, joita Suomella ja Suomen puolustusvoimilla sodanjälkeisessä tilanteessa oli. Realistinen oli myös kuva siitä, mitä sodan aikaisista kokemuksista oli saatavissa irti.

Ilman kuukausikokousten antia sotakokemuksista ammennettujen näkemysten leviäminen olisi yleisesikuntaupseerin piirissä jäänyt vähäisemmäksi. Kokouksissa käsiteltyjä sotakokemuksia analysoimalla yleisesikuntaupseerit saivat työkaluja ammattitaitonsa kehittämiseen. Jatkotutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten sotakokemusten muokkaaminen käytännön toimintatavoiksi pystyttiin toteuttamaan.

---

21 Pöytäkirja Suomen Sotatieteellisen seuran kuukausikokouksesta 5.2.1952. PK 2610/8. KA.

Teoksessa Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä Sotatieteellisen seuran rooli tiivistetään osuvasti myös sotakokemusten osalta: *”Sotavuosina patoutunut tarve purkautui 1950- ja 1960-luvuilla seuran vilkkaana ja tuloksellisena toimintana. Sodan kokeneet korkeat upseerit näyttivät esimerkkiä pitämällä seuran tilaisuuksia arvostamana keskustelu- ja kohtaamispaikkana. Toiminta tavoitti tuolloin huomattavan osan yleisesikuntaupseereista ja näin vaikutti välillisesti monella tasolla sotataidon kehitykseen.”*²²

LÄHDELUETTELO

Arkistolähteet

Kansallisarkisto

Suomen Sotatieteellisen seuran arkisto, PK 2610

Tutkimuskirjallisuus

- Jouko, P. 2009. Sotakokemusten hyödyntäminen kylmän sodan alussa – kohti alueellista puolustusta. Teoksessa Sotakorkeakoulu Suomalaisen sotataidon kehittäjänä, s. 212–253.
- Karjalainen, M. 2009. Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaation suunnittelu jatkosodassa. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian julkaisusarja 1.
- Karjalainen, M. 2012. Uitetaan tekstiin varauksia. Jalkaväenkenraali Heinrichs reservistä YYA-sopimuksen laadunvarmistajaksi. Teoksessa Myrskyn jälkeen, s. 245–249.
- Raunio, A. 2009. Yleisesikuntaupseerit Suomen sodissa 1939–1945. Teoksessa Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä, s. 104–170.
- Tanskanen, S. 2009. Suomen Sotatieteellinen seura. Teoksessa Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä, s. 353–366.
- Tynkkynen, V. 1996. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet. Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitos. Julkaisusarja 1.

---

22 Tanskanen 2009,357.